

Gyarmati Szabó Éva

Megmaradni és segíteni

A pedagógiai szaksajtónak az utóbbi években viharos gyorsasággal beszűkült az élettere: gazdaságilag ellehetetlenült és vészesen fogy olvasóinak száma. Hamarosan kiderül, hogy az év végét egyáltalán hány lap éri meg a korábban számon tartott csaknem hetvenből, de annyi most is biztosan tudható, hogy a gazdasági megszorításoknak már vannak áldozatai s lesznek továbbiak is.

Tavaly nyáron, amikor az oktatási tárca a pénzügyi kényszerre hivatkozva megszüntette a szakmai folyóiratok addigi támogatását, a *Pedagógiai Lapok Egyesülete* (PELE) olyan tiltakozó akciót indított el, amely mellett nemcsak a szakma, hanem az értelmiség különböző képviselői is felemelték szavukat, s írták alá nevüket a jobbítást remélő-követelő íven szerte az országban. Ez a mai, szűk érdekekre felparcellázott világunkban önmagában is figyelemre méltó tény és ellentmond annak az önvádnak, amelyet *Jáki László* fogalmazott meg a *Köznevelés* idei, 18. számában, és az általa szerkesztett *Könyv és Nevelésben* több alkalommal is, tudniillik azt, hogy az áldatlan helyzetért nem kis mértékben maguk a pedagógiai lapok is felelősek. Mert hát – miként megjegyzi –, amióta pedagógiai újságok léteznek, mindig is működési-fenntartási gondokkal küszködtek, mondhatni, ez hozzátartozik meghatározottságukhoz, ám míg korábban legalább jelentős és érdeklődő olvasói körrel rendelkeztek, addig a mai lapokról ez nem mondható el. Jáki azt fejtegeti, hogy nem árt önvizsgálatot tartani, hiszen a mai szaksajtónak nincsenek vitát, reagálást kiváltó írásai, ami arra utal – bár ezt direktben nem mondja ki –, hogy a mai szaklapok szerkesztői kevésbé érzékenyek a mai pedagógusok gondjaira.

Tapasztalataim szerint nem a szerkesztői témaérzékenységgel van a legnagyobb baj, sokkal inkább azzal – s ezt másutt maga Jáki László is elismeri, ellentmondva korábbi felvetésének –, hogy "a mai pedagógusok érdeklődése csökkent, informálódási szokásaik megváltoztak", szakmai azonosulásuk enyhén szólva sem a régi, míg túlterheltségük egyre nagyobb. Hozzáteszem: mindezek következtében is egyre kevesebb idejük marad a "fakultatív önművelésre." A változások az új kommunikációs technológiák, s a digitalizáció térhódításával felgyorsultak, egyre több és speciálisabb információforrás áll az egyes ember rendelkezésére, amelynek nincs "ellensúlya". A naponta megsokszorozódó információmennyiség olyan mértékben zúdul ránk, hogy elsodorja azt, akinek nincsenek kapaszkodói, irányíthatatlanná válik a saját élete. *Ez az igazi kihívás, amivel a mai körülmények, feltételek mellett egyelőre a szakmai sajtó sem tud mit kezdeni.* Ezért nincsenek átfogó viták, kellő reagálások a szaklapok egyes írásaira – vagy igen ritkán –, s alighanem a jövőben még kevésbé lehet számítani ezek felbukkanására. Megszaporodnak viszont a "szűk", szakmai viták, amelyek egy adott szakterület problémái köré csoportosulnak, sőt ezek adott keretek között – például egy-egy szakmai egyesület és lapja segítségével – megerősödhetnek.

Az információk csak belátható keretek között követhetők-kezelhetők. A világgal éppen az a baj, hogy beláthatatlan módon kitágult az egyén számára, másfelől egyre inkább „beszűkül”, mert mind kisebb, sajátosabb, intimebb helyet keres benne az önmagát elveszni érző ember – egyre nehezebb kiszűrnie azokat az információkat, amelyekre valóban szüksége van. *A pedagógusra a hatalmas információmennyiséggel hatalmas felelősség is hárul* – hiszen ő szakmáját tekintve eleven "szűrőrendszer", önmaga személyiségén keresztül szűri meg az átadandó tudásmennyiséget, miközben a neki szánt információt sem tudja fogadni-befogadni. Az új tanári „szűrőszerep” új pedagógusi kompetenciákat kíván meg a nevelőktől, mert a tudást is másképpen kell közvetítenie, mint elődeinek.

A mai pedagógusnak a frontális osztálytanítás helyett egyre inkább az egyéni tanulást kell segítenie, koordinálnia személyre szabottan – ehhez azonban a felsőoktatástól még nem kapja

meg a szükséges felkészítést. A tapasztalatokat továbbképzések, részképzések, önművelés révén apránként szerzi meg – megosztva önmagát, szétaprózva erejét.

Ahogy a pedagógus szerepe megváltozik az új kommunikációs technológiák elterjedésével, úgy kell megváltoznia szakmai lapjainak is. Ennek a régi-új szerepnek természetesen napi működési gondokkal küszködő lapok nem tudnak megfelelni. A támogatásmegvonás óta, amióta gazdaságilag még rosszabb helyzetbe került az ország, s – mint azt a *Pedagógiai Lapok Egyesülete (PELE)* elnökeként, egyszersmind a *Mentor oktatási, egészség- és életmódmagazin* főszerkesztőjeként megtapasztaltam – azok, akiknek vészesen fogy a levegőjük, leginkább az életbenmaradásra koncentrálnak, nincs idejük, erejük másra, sokan mégis megpróbálják a lehetetlent. Érdekükben ugyan szót emelnek egyes szervezetek, mint tette ezt a PELE, vagy a *Pedagógus Civil Fórum (PECIFÓ)*, *de egyre inkább úgy tűnik, ez az agonizáció belügy marad és tragikusan végződik, ha a pedagógiai lapok sürgősen nem kapnak „infúziót”*. Azaz olyan „vérképző” gyorssegélyt, amely új erőt, energiát ad nekik, s levegőhöz juttatja őket. Különben e lapok észrevétlenül merülnek el az örvényben, legfeljebb „sorakozó” alkalmával derül ki, hogy kik is hiányoznak. Vagy csak akkor, amikor már nem lehet újratemetni azt, ami végképp elveszett.

Ma, amikor a köz- és a felsőoktatásban reformok zajlanak, keményen visszaüthet, hogy éppen a szakmai kommunikáció csorbul. Ismert tény: *a szakmai területek fejlődése a belső szakmai kommunikáció kiteljesedésével a nyilvánosságot közvetítő fórumokon, a szaklapokon és honlapjaikon keresztül érvényesül leginkább*. A pedagógiai lapok a pedagógusok munkájához meghatározott területek, értékek alapján válogatott, megszürt információkkal segítettek eddig is, s tudnának *célzottabban* segíteni a jövőben is – ha ehhez lehetőséget kapnának.

Régi vita szakmai berkekben, hogy vajon a nyomtatott vagy a digitális lap lesz a nyerő hosszú távon. Úgy hiszem, a kettőnek együtt, egymást kiegészítve kell működnie. Tudomásul kell venni, hogy ma már az internet nélkül megbénulna az élet, tehát szükséges eszközről van szó, ami azonban igencsak időrabló. Előbb-utóbb a pedagógusok is megtalálják azokat a szolgáltatókat, akik adott szempontok alapján helyettük elvégzik a válogatás, szűrés nem könnyű munkáját, s ha ezt a feladatot a fenntartási gondokkal küszködő lapok nem tudják vállalni, majd vállalja más szolgáltató helyettük valódi piaci áráért! Pedig *erre a feladatra igenis a nyomtatott sajtó képes igazán, mert képileg-kézileg megfogható, átlátható, befogadható, „véges” információmennyiséget nyújt – az adott lapszám erejéig mindenképpen – , míg a digitális változat a végtelenség érzetét kelti, amelyben sokan eltévednek, elvesznek*. Nem szólva arról, hogy a nyomtatott sajtó nagy előnye, hogy bárhová vihető, bárhol olvasható és ismételten fellapozható, idézhető. Ellenben a honlapváltozat akár napivá (interaktív) is fejlesztheti az olvasókkal a kapcsolatot.

A kettő elválaszthatatlanságára, dupla előnyére sajnos, még maga a szakma sem jött rá. A pedagógiai lapoknak nincs pénzük, módjuk önmagukra a figyelmet felhívni, reklámozni szolgáltatásaikat. Így jobbik esetben marad a lassú „önterjedés,” rosszabbik esetben a lapok fölöslegességének hamis képzete. Holott a segítség kéznél van. Ördögi kör, amelyből úgy látszik, nem lehet kitörni. Egyelőre.

A PELE bő fél évvel ezelőtt átfogó felmérést készített a szakmai sajtó helyzetéről és kilátásairól – mindkettőt súlyos állapotban találta. Az elnökség 67 regisztrált lapnak küldte meg a kérdőívet, amely 38 szerkesztőségből érkezett vissza. Áldatlan helyzetkép bontakozott ki előttünk, hiszen az utóbbi négy évben zuhanórepülésként csökkent a támogatási keretösszeg: 100 millióról 80, 60, illetve 20 millióra apadt a keret, noha a tárca kiemelt támogatással megpróbált néhány lapot megmenteni. Valamelyest enyhített e helyzeten, hogy néhánynak sikerült különböző pályázati forráshoz jutnia – a legtöbben a KözOka Alapítvány év elején meghirdetett 25 milliós keretére pályáztak – , de az itt elnyerhető legnagyobb támogatási összegek is csupán töredékét jelentették a korábbiaknak (a keretösszegeből végül is 24 lap jutott támogatáshoz!) Néhány lapot a Kutatási és Technológiai Hivatal Mecenatúra pályázata húzott ki a gödörből – ideiglenesen. Az érem másik oldala viszont, hogy egyes lapok – köztük a Mentor is – , a későbbiekben már nem tudtak pályázni másutt, mert a tavaly

elmaradt támogatás és az így keletkezett köztartozás anyagilag ellehetetlenítette, pályázásra alkalmatlanná tette a kiadót.

Az elmúlt tanév egyértelműen bebizonyította: hosszú távon megfelelő támogatás nélkül nem lehet megjelentetni a pedagógiai lapokat: a szerkesztőségek a legtöbb helyen szinte ingyen dolgoznak, miként a lapoknak író pedagógusok is. Csupán azok a kiadványok „stabilabbak” – bár ma ez is viszonylagos – , amelyek mögött kiadó áll.

Segítség nélkül a pedagógiai lapok anyagilag ellehetetlenültek, annak a területnek a kisémmizettjeiként, amelyet szolgáltak. Az ebből levonható igen nyomasztó erkölcsi tanulságon túl mindez egyfajta kommunikációs válságot is jelez, ami a probléma kezelése nélkül, támogatás híján teljesen lezüllesztheti a pedagógiai sajtót Magyarországon és erősítheti a reformokkal szembeni elidegenedési, bizalomvesztési folyamatot, amely senkinek nem lehet érdeke.

Az oktatási és kulturális tárca nyitott arra, hogy velünk közösen lépjen e téren. A PELE és a minisztérium közelmúltbeli megbeszélésén felvetődött, hogy leggyorsabban valószínűleg a nyomtatott lapok digitális változatainak rendbetételében lehetne segíteni azoknak az internetes cégeknek kiírandó közbeszerzési pályázattal, amelyek vállalják ezt a munkát. Szóba került az is, hogy mivel az intézményeknek nincs elegendő pénzük a szaklapok beszerzésére, a könyvtárak kaphatnának valamilyen támogatást ehhez, azután majd ők maguk eldöntik, melyik lapot rendelik meg. Ehhez azonban mindenképp a szaklapkínálatot kellene bemutatni, a tapasztalatok szerint ugyanis a pedagógusok nem ismerik kellően a nekik szóló kiadványokat. A szaklapoknak soha nem volt, s ma sincs reklámra pénzük, többnyire „barter-alapon,” egymás kölcsönös bemutatásával tudják felhívni magukra a figyelmet, illetve azzal, hogy partnereik bevonásával írásaikat megjelentetik a különböző intézmények, kiadók, szervezetek, egyesültek honlapjain. Az oly sokat emlegetett „infúzióként”, gyorssegélyként felvetődött egy, még ebben az évben kiírandó pályázat lehetősége is – hogy mindebből a költségvetésben mi marad meg, most még nem lehet tudni.

A nyugat-európai és a skandináv országok többé-kevésbé már átestek „a nyomtatott sajtót vagy digitálisat” dilemmáján. A legtöbb helyen különböző dotációkkal ma mindkettő létezik, sőt a finneknél, dánoknál észteknél a nyomtatott szaksajtónak az utóbbi időben nőtt is az ársíója, ami jórészt éppen a hatalmas információözből meghatározott értékrend szerint válogatni, szűrni képes sajátosságának köszönhető. S mint azt a PISA-jelentésekből, nemzetközi eredményvizsgálatokból jól tudjuk, az említett országok oktatása példászerű, s az a hatása is, amely a gazdaságot éppen az oktatás fejlesztésével kiemelte a válságos helyzetből. S ebben a szaklapok fontos fogaskerék-szerepet töltenek be.

Mély morális válságban van az ország, a világ, amelyet naponta időzített bombaként veszélyeztet az emberek faji, vallási, kulturális és világnézeti elkülönülése, s az ennek fenntartásában érdekelt, s ezt szító sokféle szervezet, csoportosulás. Ezt a válságot csak a korai gyermekkorban elkezdett együttműködésre neveléssel, a konfliktusok, az indulatok megfelelő kezelésére való tanításával, egymás tiszteletben tartásával lehet feloldani – nem véletlen, hogy az ezekhez szükséges kompetenciák fejlesztése az oktatás tartalmi reformjának középpontjába került. A jó példák, követhető módszerek terjesztésével a szakmai lapok sokat segíthetnek – mindezt több helyen elmondtam, a lapomban is leírtam. A szakmai lapok olyan feladatot vállalnak, amelyre ma nem sok jelentkező akad – hiszen szerkesztői, írói, támogatói, nem üzleti megfontolásból végzik munkájukat..

Minden törekvésünk megmaradni és segíteni. Ehhez azonban mindenképp magunkat, lapjainkat kellene "helyzetbe hozni" – ez azonban külső segítség nélkül nem megy. S igaza van Jáki Lászlónak abban, hogy ehhez oda kell tennünk a mi saját, belső megújulásunkat, összefogásunkat is.